



GASTRONOMIK TERMINLAR TARJIMASIDA YUZAGA KELADIGAN MUAMMOLAR: ZIRAVORLAR MISOLIDA

Aziza Xolmuxamedovna SAITXANOVA

O'zDJTU

Tarjimonlik fakulteti "Ingliz tili amaliy tarjima"

kafedrasida katta o'qituvchisi

azizasaidhonova@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada turli tillardan ziravorlar nomlarini tarjima qilishda uchraydigan semantik, leksik, madaniy va terminologik xatolar tahlil qilinadi. Oziq-ovqat sanoati, gastronomiya va tarjimashunoslikda muhim o'rin tutadigan ziravor nomlarining noto'g'ri tarjimasini ijtimoiy, madaniy va iqtisodiy oqibatlariga olib kelishi mumkinligi ilmiy asosda ko'rsatiladi. Tadqiqotda ingliz, rus va o'zbek tillaridagi eng ko'p chalkashuvchi ziravorlar misol tariqasida keltirilib, ularni to'g'ri tarjima qilish bo'yicha taklif va tavsiyalar beriladi.

Kalit so'zlar: ziravorlar, tarjimashunoslik, leksik xato, madaniy moslik, gastronomik terminlar.

Kirish

Ziravorlar insoniyat madaniyatida muhim o'rin egallab kelgan bo'lib, ular nafaqat gastronomik qadriyat, balki savdo, tibbiyot va marosimlarda ham keng qo'llanilgan. Butunjahon globalizatsiyasi va madaniy aloqalarning ortishi natijasida turli millatlarning taomlari, shu jumladan ziravorlar bozori ham xalqaro tus olgan. Bu jarayonda ziravor nomlarining to'g'ri tarjima qilinishi muhim ahamiyatga ega.

Shu bilan birga, ziravorlar nomlarining tarjimasida sezilarli chalkashliklar kuzatiladi. Sababi, ayrim atamalar bir nechta til va madaniyatlarda turlicha ma'noga ega, ba'zilari sinonim yoki o'xshash ko'rinsa-da, aslida boshqa mahsulotni anglatadi. Mazkur maqolada ushbu xatolar tahlil qilinadi va ularning oldini olish yo'llari ilmiy asosda ko'rib chiqiladi.

Asosiy qism

1. Leksik va semantik xatolar

Ziravorlar tarjimasidagi eng keng tarqalgan kamchiliklar – bu semantik noto'g'riliklar. Masalan:

- **"Coriander"** – ingliz tilida o'simlikning poyasi va urug'ini bildirishi mumkin, o'zbek tilida esa "kashnich" (yoki uning urug'i "kashnich urug'i").

- **"Cumin"** – "ziravor" ma'nosida "zira" bilan aralashtiriladi, lekin aslida ko'proq "kumun"ga yaqin.

- **"Caraway"** – ko'pincha "zira" deb tarjima qilinadi, ammo bu noto'g'ri, u o'zbek tilida "qora kunjut urug'i" yoki "karavay urug'i" sifatida tanilgan.

Bu xatolar natijasida retseptda mutlaqo boshqa mahsulot ishlatiladi, bu esa taomning ta'mini tubdan o'zgartiradi.

2. Madaniy va gastronomik tafovutlardan kelib chiqadigan xatolar

Ba'zi ziravorlar muayyan hududlarda o'ziga xos nomga ega bo'lgani uchun ularni boshqa tillarga moslashtirish qiyin:

- **“Paprika”** rus tilida ko’proq “перец сладкий молотый”, o’zbek tilida esa “qizil qalampir kukuni” sifatida uchraydi, ammo ba’zi retseptlarda “achchiq” yoki “shirin” turi ajratilmagan bo’ladi.

- **“Allspice”** ingliz tilida bitta ziravor bo’lsa, rus tilida ko’pincha “душистый перец”, o’zbek tilida esa “xushbo’y murch” deb tarjima qilinadi. Ammo ko’p tarjimonlar uni “aralash ziravor” deb noto’g’ri tarjima qiladi.

3. Sinonimiya va fonetik o’xshashlikdan kelib chiqadigan chalkashliklar

Ziravorlar nomlari o’xshash bo’lgani uchun chalkashliklar ko’p uchraydi:

- **“Turmeric”** (zarchava) ko’pincha **“ginger”** (zanjabil) bilan adashtiriladi.

- **“Cardamon”** (hil) ba’zan “kardamon” tarzida fonetik xato bilan yoziladi.

- **“Anise”** va **“Fennel”** bir-biriga o’xshash hidga ega bo’lgani uchun tarjimada ko’pincha aralashtiriladi.

4. Terminologik standartlarning yetishmasligi

Ziravorlar uchun yagona xalqaro terminologiya mavjud emas. Oziq-ovqat sanoatida ba’zi atamalar milliy standartlar bo’yicha yuritiladi, bu esa tarjimonda qo’shimcha muammolar tug’diradi. Masalan:

- O’zbekiston standartlarida ayrim ziravorlar xalq tilida bir nechta nom bilan yuritiladi (masalan, “ziravor”, “zira”, “jeera”).

- Rus tilidagi ko’plab atamalar sovet gastronomiyasidan meros qolgan bo’lib, zamonaviy kuchaytirilgan terminlar bilan yagonalashtirilmagan.

Ziravorlar tarjimasida noto’g’ri tarjimalar jadvali

№	Inglizcha nomi	Ko’p uchraydigan noto’g’ri tarjima	To’g’ri tarjima (O’zbekcha)	Izoh
1	Cumin	Caraway bilan almashtiriladi	Zira (jeera)	Cumin va Caraway botanik jihatdan farq qiladi
2	Caraway	Zira deb tarjima qilinadi	Karavay urug’i	Ta’mi va hidi zira bilan o’xshash emas
3	Cilantro	Coriander deb chalkashtiriladi	Kashnich bargi	Barg va urug’ nomlari farqlanishi kerak
4	Coriander	Cilantro bilan aralashtiriladi	Kashnich urug’i	Inglizchada barg va urug’ ikki xil nom
5	Turmeric	Zanjabil	Zarchava	Rangi o’xshash, lekin butunlay boshqa o’simlik
6	Ginger	Zarchava	Zanjabil	Ko’pincha zarchava bilan aralashtiriladi
7	Allspice	Aralash ziravor	Xushbo’y murch (Ямайский перец)	Bitta ziravor nomi, aralash emas
8	Paprika	Achchiq qizil qalampir	Shirin qizil qalampir kukuni	Agar achchiq bo’lsa “hot paprika” deyiladi



Section-6: Digital Linguistics and Current Trends in Philological Research

9	Bay leaf	Lavr (daraxt) deb noto'g'ri aytiladi	Dafna bargi	Daraxt emas, aynan bargi nazarda tutiladi
10	Nutmeg	Mace bilan almashtiriladi	Muskat yong'og'i	Ikkalasi bir mevaning turli qismlari
11	Mace	Muskat yong'og'i	Muskat guli	Qizil tolalardan iborat tashqi qavat
12	Star anise	Anis	Yulduzsimon anis (badyan)	Oddiy anisdan farqli o'simlik
13	Anise	Star anise bilan adashtiriladi	Oddiy anis	Ikkalasi ta'm jihatdan yaqin, botanik jihatdan boshqa
14	Fennel	Ukrop	Rezeda / Fixel	Barglari o'xshash bo'lsa-da, o'simlik boshqa
15	Dill	Fennel deb tarjima qilinadi	Ukrop / Sho've	Ko'p retseptlarda aralashiriladi
16	Saffron	Safflower	Za'faron	Dunyodagi eng qimmat ziravor
17	Safflower	Saffron deb tarjima qilinadi	Rang beruvchi o'simlik (qizg'aldoq moyi o'simligi)	Za'faron emas, faqat bo'yoq beruvchi
18	Fenugreek	Xantal urug'i	Hilba (methi)	Hind taomlarida keng ishlatiladi
19	Mustard seeds	Hilba	Xantal urug'i	Tovuq va marinadlarda ishlatiladi
20	Sesame seeds	Nigella deb tarjima qilinadi	Kunjut	Nigella boshqa o'simlik
21	Nigella seeds	Qora kunjut	Qalampir urug'i / Kalonji	Ta'm va hid jihatdan farq katta
22	Wasabi	Xren	Vasabi	Ko'plab restoranlarda xren yashil bo'yab beriladi
23	Horseradish	Wasabi	Xren	Ko'pincha yapon oshxonasi bilan aralashadi
24	Curry leaves	Karri kukuni	Karri bargi	Barg va aralashma chalkashtiriladi
25	Curry powder	Karri bargi	Karri ziravor aralashmasi	Barg emas, turli ziravorlar aralashmasi

26	Parsley	Koriandr	Petrushka	Ruscha ta'sir tufayli aralashtiriladi
27	Oregano	Timyan	Oregano (kekik)	Mediterran taomlarning asosiy ziravori
28	Thyme	Oregano	Timyan	Aromati va ishlatilishi farq qiladi
29	Rosemary	Lavanda	Bibariya	Hidi ba'zan lavanda bilan aralashib ketadi
30	Cloves	Dolchin	Chinnigul	Dolchin bilan aralashtirish keng tarqalgan
31	Cinnamon	Chinnigul	Dolchin	Mutlaqo boshqa ta'mga ega
32	Cardamon	Kardamon (fonetik xato)	Hil (Kardamom)	Ko'p qo'llanilishiga qaramay noto'g'ri yoziladi
33	Mint	Melissa	Yalpiz	Melissa esa asalotu (limon o'ti)
34	Lemongrass	Yalpiz	Limon o'ti	Hid o'xshashligi sababli aralashtiriladi

5. To'g'ri tarjima bo'yicha tavsiyalar

Tarjima jarayonida ****botanik nomlari (lotincha)****dan foydalanish taklif etiladi. Har bir ziravor uchun **kontekstga mos ekvivalent** tanlanishi lozim. Elektron lug'atlar va xalqaro gastronomik ma'lumotnomalarga tayanish katta yordam beradi. Tarjimonlar oziq-ovqat terminologiyasi bo'yicha maxsus tayyorlovdan o'tishi kerak.

Xulosa

Ziravorlar tarjimasini – faqat lug'aviy jarayon emas, balki madaniy, gastronomik va semantik moslashtirishni talab qiladigan murakkab lingvistik faoliyatdir. Noto'g'ri tarjima: taomning sifatini o'zgartirishi, iste'molchi e'tiroziga sabab bo'lishi, iqtisodiy zarar keltirishi mumkin.

Shu bois, tarjimonlar aniq atamalardan foydalanishi, ilmiy manbalarga tayanishi va har bir turdagi ziravor uchun to'g'ri ekvivalentni aniqlashi zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Davidson, A. *The Oxford Companion to Food*. Oxford University Press, 2014.
2. McGee, H. *On Food and Cooking: The Science and Lore of the Kitchen*. Scribner, 2004.
3. Oxford Dictionary of Culinary Terms. Oxford University Press.
4. Павлов, А. *Гастрономический словарь*. Москва, 2019.
5. O'zbekiston Respublikasi Oziq-ovqat sanoati standartlari (O'zDSt).
6. Britannica Encyclopedia – Spices and Herbs.
7. Food and Agriculture Organization (FAO) – Spice Terminology Database.